

# **Мудрість психопатів. Уроки життя від святих, шпигунів і серійних убивць**

Хоч би як парадоксально це звучало, у психопатів є чому повчитися!..

Психопати не знають страху й жалості, вони чарівні, привабливі й безмежно впевнені в собі. Та й запальні вони далеко не завжди. У наш час поділ на психопатів і нормальних людей умовний, ось чому розпізнати психопата не так вже й просто. Якості, властиві психопатам, нерідко трапляються у лідерів.

Відсутність жалю і готовність маніпулювати, завищена самооцінка, невичерпна чарівність і незвичайний дар переконання – все це дає їм змогу робити що завгодно і коли завгодно, абсолютно не переймаючись наслідками і не відчуваючи жодних докорів сумління.

У психопатів, безумовно, є чому повчитися — їхні особисті якості та інтелект гарантують успіх у житті.

КЕВІН ДАТТОН

# МУДРІСТЬ ПСИХОПАТІВ



Видавничий дім  
«СВАРОГ»  
Київ – 2023

УДК 615.851  
Д 20

Kevin Dutton

# THE WISDOM OF PSYCHOPATHS

## LESSONS IN LIFE FROM SAINTS, SPIES AND SERIAL KILLERS

*Переклад з англійської — Іван Плавинський*

**Даттон, Кевін**

**Д 20** Мудрість психопатів. Уроки життя від святих, шпигунів і серійних убивць. / Кевін Даттон. — Київ: Видавничий дім «С В А Р О Г», 2023. — 320 с.

**ISBN 978-966-370-944-4**

Хоч би як парадоксально це звучало, у психопатів є чому повчитися!.. Психопати не знають страху й жалості, вони чарівні, привабливі й безмежно впевнені в собі. Та й запальні вони далеко не завжди. У наш час поділ на психопатів і нормальних людей умовний, ось чому розпізнати психопата не так вже й просто. Якості, властиві психопатам, нерідко трапляються у лідерів. Відсутність жалю і готовність маніпулювати, завищена самооцінка, невечерня чарівність і незвичайний дар переконання – все це дає їм змогу робити що завгодно і коли завгодно, абсолютно не переймаючись наслідками і не відчуваючи жодних докорів сумління. У психопатів, безумовно, є чому повчитися — їхні особисті якості та інтелект гарантують успіх у житті.

УДК 615.851

ISBN 978-966-370-944-4

Copyright © Kevin Dutton, 2012.  
© Видавничий дім «С В А Р О Г», 2023.

---

## ПЕРЕДМОВА

Мій батько був психопатом. Можливо, дещо дивно говорити це зараз, озираючись назад. Але це так. Він був чарівним, безстрашним, безжальним (хоча ніколи не впадав у лютю). Совісті в нього було стільки ж, скільки в холодильника Джеффри Дамера («Мілуокського канібала»). Мій батько нікого не вбив. Хоча, безсумнівно, скоїв кілька вбивств.

Правда, добре, що гени далеко не все визначають у нашому житті?

У мого батька було також надприродне вміння домагатися саме того, чого він хотів. Найчастіше він робив це за допомогою випадково упущених слів. Або одного красномовного жесту. Люди навіть говорили, що він схожий на одного вульгарного персонажа популярного серіалу «Тільки дурні та коні» («Only Fools and Horses»). Насправді так і було. Не просто схожий на нього – він і поведився точнісінько як той персонаж (який теж був ринковим торговцем).

Серіал «Тільки дурні та коні» точнісінько нагадував фільм про сім'ю Даттонів.

Пам'ятаю, одного разу я допомагав батькові розібрати купу щоденників на ринку в Петті-Коат Лейн, у лондонському Іст-Енді. Тоді мені було десять років, і я мав бути в школі. Ці щоденники були об'єктом колекціонування. У них було тільки одинадцять місяців.

«Ти не можеш продавати їх, – протестував я. – У них немає січня».

«Я знаю, – відповів батько. – Саме тому я забув про твій день народження».

«Унікальна можливість роздобути щоденник на одинадцять місяців... Спеціальна пропозиція «Два за ціною одного» – ви отримуєте додатковий місяць на наступний рік безкоштовно...»

Ми розпродали всю партію.

Я завжди вважав, що мій батько був ідеальною особистістю для сучасного життя. Я ніколи не бачив, щоб він впав у паніку. Ніхто не помічав, щоб він втрачав холоднокровність або драгувався з приводу чого-небудь. А вже повірте мені, що була маса випадків, коли він міг би зробити це.

Одного разу батько сказав мені: «Кажуть, що страх у людей виробився як механізм виживання, що захищає їх від хижаків. Але, мій хлопчику, ти бачив багато шаблезубих тигрів, що крадуться вулицями в наш час?»

Він мав рацію. Я не бачив жодного. Можливо, по них бродила якась кількість негідників. Але всі знали, хто це.

Довгий час, поки я ріс, я вважав ці влучні слова свого батька одним із його жартів торговця. Сказаним сьогодні і забутим завтра. Досить кумедною нісенітницею, яку він ніс, щоб збути товар. Але сьогодні, через багато років, я розумію, що насправді це була глибока біологічна істина, виголошена старим шахраєм. Насправді він передбачив точку зору, якої з гордістю дотримуються сучасні еволюційні психологи. Схоже, що ми, люди, дійсно виробили реакцію страху як механізм виживання для захисту від хижаків. Наприклад, мавпи з ураженням мигдалини (мигдалеподібна залоза – відділ мозку, що відповідає за сортування емоцій) роблять вкрай дурні речі. Наприклад, намагаються взяти в лапи кобру.

Але через мільйони років у світі, в якому дикі звірі не бродять вулицями, система страху може бути надмірно чутливою – на кшталт нервового водія, який постійно натискає на педаль гальма, – і реагувати на небезпеку, якої насправді немає, змушуючи нас ухвалювати нелогічні та ірраціональні рішення.

«В епоху плейстоцену не існувало такої речі, як фондова біржа, – зазначає Джордж Левенштейн, професор економіки та психології з Університету Карнегі-Меллон. – Але люди патологічно уникають ризику. Багато механізмів, що лежать в основі наших емоцій, насправді погано пристосовані до сучасного життя».

Я віддаю перевагу версії мого батька.

Спостереження, згідно з яким сучасні люди патологічно уникають ризику, не означає, що це насправді так. Насправді можна стверджувати, що ті з нас, хто клінічно негативно ставиться до ризику (наприклад, ті, хто страждає на хронічну тривожність), просто володіють гарною річчю в надмірній кількості. Еволюційні біологи переконані, що за часів наших предків існування індивідів, які перебувають у стані підвищеної пильності, могло стати вирішальним сприятливим фактором у боротьбі з хижаками. З цього погляду тривожність, безсумнівно, була серйозною адаптивною перевагою. Що чутливішим ви були до шорохів у траві, то вищою була ймовірність того, що ви збережете життя собі, своїй сім'ї та членам своєї розширеної групи. Навіть у наші дні тривожні індивіди краще за інших виявляють присутність небезпеки: гнівне обличчя, що промайнуло, в низці облич зі щасливим або нейтральним виразом на комп'ютерному екрані. Тривожні люди виявляють їх набагато швидше, ніж ті, хто не є три-

вожним, – а це непогана здатність, якщо вам довелося опинитися одному на вулицях у незнайомому місці. Іноді тривога може виявитися дуже корисною.

Звісно, думку, що психічний розлад часом може стати в пригоді та забезпечити видатні й навіть неймовірні переваги, а також завдати серйозних страждань, важко назвати новою. Понад 2400 років тому філософ Аристотель писав так: «Не буває геніальності без домішки божевілля». Коли мова заходить про аутизм або шизофренію, у свідомості більшості людей цей зв'язок між геніальністю і божевіллям виражений дуже сильно завдяки успіху кінофільмів «Ігри розуму» і «Людина дощу». У своїй книжці «Людина, яка прийняла дружину за капелюх» («The Man who mistook his wife for a hat») невролог і психіатр Олівер Сакс описує свою знамениту зустріч із близнюками. Двадцятишестирічні Джон і Майкл, які страждають на глибокий аутизм, жили в інтернаті. Коли сірники розсипалися по підлозі, обидва вони одночасно вигукнули: «Сто одинадцять!» Коли Сакс почав збирати сірники, він почав рахувати.

Поширений стереотип блискучого, але «страждаючого» художника також не позбавлений підстав. Художник Вінсент Ван Гог, танцівник Вацлав Ніжинський і батько «теорії ігор» (про яку ми поговоримо пізніше) Джон Неш були психотиками. Збіг? Але не з точки зору психіатра Сабольча Кері з Університету Земмельвайса в Будапешті, який відкрив поліморфізм генів, пов'язаних і з шизофренією, і з творчістю. Кері виявив, що люди з двома копіями певної однобуквенної варіації ДНК у гені нейрегулін 1 (варіації, яку раніше пов'язували з психозами, а також поганою пам'яттю та хворобливим сприйняттям критики) схильні демонструвати більш високі показники креативності, ніж індивіди з однією



копією цієї варіації або взагалі без неї. У середньому ті, у кого була одна копія, були креативнішими, ніж ті, у кого ця варіація взагалі була відсутня.

Навіть у депресії є свої переваги. Нещодавно проведені дослідження показали, що смуток допомагає нам думати – і робить свій внесок у підвищення уважності та здатності вирішувати проблеми. Під час свого дотепного експерименту Джо Форгас, професор психології з Університету Нового Південного Уельсу, розставляв різні дрібнички – іграшкових солдатиків, пластмасових тваринок і мініатюрні машинки – поруч із касою маленького магазину в Сіднеї. Коли покупці виходили з магазину, Форгас тестував їхню пам'ять, просячи назвати якомога більше предметів з побачених на касі. Але в експерименті була одна хитрість. Якщо погода була дощовою, Форгас вмикав у магазині «Реквієм». У сонячні дні покупці насолоджувалися музикою Гілберта і Саллівана.

Результати експерименту не допускали подвійного тлумачення. Покупці «в поганому настрої» запам'ятовували майже вчетверо більше дрібничок на касі. Дощ викликав печаль, а печаль змушувала їх бути більш уважними.

Яка мораль цієї історії? У гарну погоду не забувайте перевіряти здачу.

Якщо ви підходите до захворювання з точки зору переваг і психологічних призивів, дуже важко уявити собі стан, який не окупався б принаймні тією чи іншою мірою. Обсесивно-компульсивний розлад? Ви ніколи не забудете вимкнути газ. Параноїдний розлад? Ви ніколи не забудете прочитати те, що надруковано дрібним шрифтом. Насправді страх і смуток – тривога і депресія – являють собою дві з п'яти базових<sup>[1]</sup> емоцій, які універсально розвивалися в усіх культурах і

які практично всі з нас відчували в ті чи інші моменти свого життя. Але існує група людей, які є винятком із цього загального правила: вони не відчують емоцій навіть у найважчих обставинах. Це психопати. Психопат не стане турбуватися навіть у тому разі, якщо залишить газ увімкненим.<sup>[2]</sup> А який світлий бік є у цього стану?

Поставте це запитання психопату – і, найімовірніше, він подивиться на вас як на божевільного. Бачите, для психопата немає темних сторін. Для нього є тільки світлі сторони. Той непереборний факт, що рік складається з дванадцяти, а не одинадцяти місяців, міг би, на ваш погляд, приректи на невдачу спробу продати браковані щоденники. Але не для мого батька! Насправді для нього це означало щось прямо протилежне. Він поставився до цього, як до додаткової гідності товару.

І він не самотній. Багато хто переступає цю межу. Під час проведення своїх досліджень я зустрічав безліч психопатів не тільки у власній родині, а й у всіх сферах життя. За закритими дверима я зіткнувся з безліччю Ганнібалів.

Лектерів і Тедів Банді: з жорстокими, безсовісними індивідами, яких ви без жодних сумнівів внесли б до будь-якого списку психопатів. Але я зустрічав також і таких психопатів, які не руйнували суспільство зсередини, а служили йому, захищаючи й збагачуючи його завдяки своєму безпристрасному самовладанню й відточеному умінню ухвалювати рішення: хірургів, солдатів, розвідників, підприємців і навіть, страшно сказати, адвокатів.

«Не висовуйся. Не має значення, наскільки ти хороший. Вони не повинні бачити, що ти прийшов, – говорив Аль Пачіно в ролі головного адвоката провідної юридичної фірми у фільмі «Адвокат диявола». – Це мистецтво, мій дру-

же, – зробити себе маленьким. Будь селюком. Калікою. «Розумником». Прокаженим. Фріком. Подивися на мене – мене недооцінювали з самого першого дня». Аль Пачіно грав Диявола. І, що не дивно, влучив просто в ціль. У психопатів є спільна риса: віртуозна здатність видавати себе за звичайних нормальних людей, тоді як за цим фасадом – жорстокою і чудовою маскою – б'ється холодне серце безжального хижака.

Ось що сказав мені один блискучий молодий адвокат на балконі свого пентхауза з видом на Темзу: «Десь глибоко всередині мене ховається серійний вбивця. Але я відволікаю його кокаїном, Формулою-1, побаченнями заради сексу і блискучими перехресними допитами. Так я завжди повільно відходжу від краю».

Ця зустріч на балконі з молодим адвокатом (пізніше він слідував за мною на своєму катері до мого готелю, який знаходився нижче за течією) є ілюстрацією моєї теорії про психопатів. Одна з причин, чому ми так захоплюємося ними, полягає в тому захопленні, яке ми відчуваємо щодо ілюзії, щодо того, що речі на поверхні видаються нормальними, але при уважному дослідженні виявляються прямою протилежністю цьому спостереженню. Є такий павук *Amusiea lineatipes*, що зовні нагадує мурах, на яких він полює. Тільки коли стає занадто пізно, жертви розуміють, що їхнє уявлення про характер цього павука було хибним. Багато з тих, кого я інтерв'ював, точно знали, що вони відчувають. І, повірте, вони були щасливими людьми.



Подивіться на картинку. Скільки м'ячів ви бачите? Шість? Подивіться ще раз. Все ще шість? Відповідь на це запитання ви знайдете нижче.

Саме так і виглядають психопати. Їхня зовнішня привабливість, шарм, харизма і бездоганний психологічний камуфляж відволікають нас від їхнього «істинного забарвлення» – латентної аномалії. Їхня отруйна, гіпнотична присутність нестримно притягує нас.

Однак психопатія, як продемонстрували нам Диявол і його талановитий лондонський протеже, може бути й корисною. У всякому разі, за помірною прояву. Як тривожність, депресія та ще кілька інших психіатричних розладів, психопатія іноді може мати адаптивне значення. Особистий магнетизм і геніальне маскування – це лише «пакет соціальної допомоги». У психопатів, як ми побачимо далі, є безліч якостей, які (якщо ви знаєте, як ними керувати і тримати їх під контролем) можуть забезпечити перевагу не тільки на роботі, а й

у повсякденному житті. Психопатія нагадує сонячне світло: його надлишок може спричиняти канцерогенний ефект, проте регулярне й контрольоване перебування на сонці та оптимальний рівень сонячного світла справляють украй сприятливий вплив на благополуччя та якість життя.

Далі ми детально поговоримо про ці якості і дізнаємося, як їх включення в наш власний набір психологічних навичок може радикально змінити наше життя. Звісно, я жодним чином не збираюся прикрашати вчинки психопатів, а тим паче дії дисфункціональних психопатів. Це було б схоже на ідеалізацію когнітивної меланоми: злоякісних підступів раку особистості. Але існують докази, які дають змогу припустити, що психопатія (принаймні в малих дозах) являє собою особистість, зворушену сонячною засмагою. І що в такої особистості можуть бути дивовижні переваги.

Я сам спостерігав кілька таких випадків. Минали роки, мій батько відійшов від торговельних справ, і боги виявилися не такими вже й милостивими до нього. (Хоча він не був надто перебірливим: зображення Будди, пророка Магомета, Пресвятого Серця, Діви Марії – всі вони побували свого часу на його мотоциклі з візком). Батько захворів на хворобу Паркінсона – і за лякаюче короткий час перетворився з людини, яка могла зібрати валізу за десять секунд (ця його здібність ставала в пригоді напрочуд часто), на людину, яка не могла встати без допомоги рук («Раніше вони були як із міді», – сказав би батько).

Але найчудовіше сталося після смерті батька. Принаймні лише тоді я звернув на це увагу. Одного вечора, невдовзі після похорону, я розбирав його речі й натрапив на списаний від руки зошит у шухляді письмового столу. Ці за-

писи належали доглядальницям, що змінювалися, які доглядали за батьком протягом кількох місяців до смерті (батько примудрився всупереч численним порадам до смерті залишатися вдома), і в сукупності являли собою своєрідний «щоденник» доглядальниці.

Перше, що мені впало в око в цьому щоденнику, – це акуратність і детальність записів. Записи, зроблені синьою або чорною кульковою ручкою явно жіночою рукою, красиво йшли вперек. Але що більше я читав, то краще розумів, наскільки одноманітними були останні місяці перебування батька на цій землі, наскільки монотонним, повторюваним і безпросвітно похмурим мало бути це фінальне стояння за прилавком на ринку життя. Звісно, коли я відвідував батька, він не давав мені зрозуміти цього навіть натяком. Хвороба Паркінсона позбавила сили руки й ноги батька, але не його дух.

Проте реальність ситуації була очевидна: «Підняла містера Даттона з ліжка о 7:30». «Поголила містера Даттона».

«Приготувала містеру Даттону сендвіч з огірком». «Принесла містеру Даттону чашку чаю».

І так далі. І тому подібне. До нескінченності.

Дуже скоро я занудьгував. І, як будь-хто на моєму місці, почав перегортати сторінки. Несподівано щось привернуло мою увагу. Тремтячою невпевненою рукою, великими літерами посеред однієї зі сторінок було написано таке: «Містер Даттон шкереберть скотився в передпокій». Потім через кілька сторінок було написано: «Містер Даттон виконав стриптиз на балконі».

Щось говорило мені, що він міг вигадати це. Але це був той мій батько, про якого я розповідав вам. Навіщо нехтувати звичками, яким він був вірний усе своє життя?

Крім того, правила гри змінилися. За цією нісенітницею маячила висока істина: історія людини, чия душа була під обстрілом, чії нервові ланцюги і синапси були безнадійно і безжально зруйновані вогнем. Однак ця людина, коли її світ розпадався на шматки, а гра майже добігла кінця, продовжувала битися, не виявляючи жодної шанобливості.

Скочування шкереберть і стриптиз взяли гору над голінням і сендвічами з огірком у будь-який день тижня.

Кого хвилює, що це могло виявитися вигадкою?

Так, ви маєте рацію, м'ячів шість. А тепер уважно придивіться до рук людини на картинці. Помітили що-небудь незвичайне?

---

# Зміст

ПЕРЕДМОВА .....	3
1. ЗАКОЛОТ СКОРПІОНА .....	14
2. СПРАВЖНІ ПСИХОПАТИ, ВСТАНЬТЕ! .....	53
3. CARPE NOCTEM .....	100
4. МУДРІСТЬ ПСИХОПАТІВ .....	133
5. ЗРОБІТЬ МЕНЕ ПСИХОПАТОМ.....	173
6. СІМ УБИВЧИХ ВИГРАШІВ .....	216
7. СУПЕРРОЗСУДЛИВІСТЬ .....	252
Подяки.....	301
Примітка автора.....	304
Примітки .....	305



ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ

Кевін Даттон

# МУДРІСТЬ ПСИХОПАТІВ

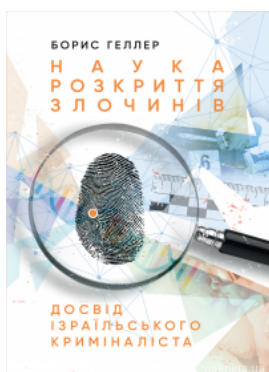
УРОКИ ЖИТТЯ ВІД СВЯТИХ,  
ШПИГУНІВ І СЕРІЙНИХ УБИВЦЬ

Підписано до друку 30.10.2023 р. Формат 60x84 1/16.  
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.  
Ум. друк. арк. 16,0 Тираж 300 прим.

Видавничий дім «СВАРОГ»  
вулиця Гната Юри, 9  
м. Київ 02105

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру  
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції  
ДК № 2581 від 10.08.2006 р.

## Книги, які можуть вас зацікавити



Наука розкриття злочинів: Досвід ізраїльського криміналіста



Розслідування окремих видів злочинів.  
Навчальний посібник



Комітет 300. Таємниці світового уряду



Допомога на шляху після поранення.  
Довідник із прав, обов'язків та алгоритму дій  
військовослужбовця у разі поранення, травми чи захворювання



Сугестивні технології маніпулятивного впливу



Мислення розвідника.  
Як припинити обманювати себе й побачити найкраще рішення

Перейти до галузі права  
Кримінальне право та процес



[Перейти на сайт →](#)